

Orta Asya Ve Kafkaslarda Milan İslam: El Kaide Etkisi

Seçkin KÖSTEM*

Öz

Orta Asya ve Kafkaslar, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde militan İslami akımların hızlanarak güçlendiği iki bölge olmuştur. Her iki bölgenin geçmişinden ve çevresindeki ülkelerle ilişkilerinden kaynaklanan koşulların yanı sıra El Kaide kaynaklı terörizm de bu bölgelerdeki militan İslam'ı anlamak açısından önemlidir. El Kaide Afganistan'a yerleşmesinden itibaren Batı'ya karşı küresel cihat anlayışını benimsemiş ve bunu İslam dünyasının her tarafındaki silahlı İslamcı örgütlere de benimsetmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda, El Kaide örgütü İslam dünyasının çeşitli bölgelerinde devam eden silahlı çatışmalara müdahil olmak ve hatta bu çatışmaları yönlendirmek için çaba sarf etmektedir. El Kaide'nin ve mücadelesinin küreselleşme sürecinden Orta Asya ve Kafkaslar bölgeleri de etkilenmiştir. El Kaide ile doğrudan bağlantısı bulunan Özbekistan İslami Hareketi ile Vahabi ideolojiden oldukça etkilenen, ancak El Kaide ile doğrudan bağlantısı kanıtlanamayan Çeçen cihatçı direnişçiler bu makalenin temel çalışma konusudur.

Anahtar Kelimeler: El Kaide, Cihat, Mücahitler, Orta Asya, Kafkaslar, Taliban, Çeçenistan.

Militant Islam in Central Asia and Caucasus: Al-Qaeda Impact

Abstract

Central Asia and the Caucasus are two regions in which militant Islamic trends have been increasingly strengthening. Besides conditions stemming from the history of both regions and their relations with surrounding countries, terrorism originating from al-Qaeda is of significance in order to understand militant Islam in these regions as well. Accordingly, al-Qaeda has been trying to get involved in and even controlling the armed conflicts prevalent in the Islamic world. Central Asia and the Caucasus have also been influenced

* Doktora Öğrencisi, McGill Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü

by the globalization process of al-Qaeda and its struggle. Islamic Movement of Uzbekistan, which has a direct connection with al-Qaeda, and Chechen jihadist insurgents, whose direct connection with al-Qaeda is unjustified but who on the other hand have been influenced by Wahhabism as an ideology to a certain extent, will be the main topics of study for this article.

Keywords: Al-Qaeda, Jihad, Mujahedeen, Central Asia, Caucasus, Taliban, Chechnya.

الميليشيات الاسلامية في آسيا الوسطى وبلاد القفقاس : تأثير القاعدة

خلاصة

تعرضت منطقتنا آسيا الوسطى وبلاد القفقاس بعد انتهاء الحرب الباردة على الأخص الى زخم متعظم من قبل الميليشيات الاسلامية. وازضافة الى الظروف النابعة من من ماضي كلا المنطقتين ومن علاقاتهما مع البلدان المجاورة لها، فان دراسة الارهاب الذي مصدره "القاعدة" أمر مهم في مجال فهم وتحليل نشاطات الميليشيات الاسلامية. فقد اعتنقت "القاعدة" و منذ تركزها في افغانستان مبدأ او فكرة الجهاد العالمي ضد الغرب، وعملت على تقبل مختلف انواع المنظمات الاسلامية المسلحة في العالم الاسلامي لهذا المبدأ. وفي هذا السياق، فان منظمة "القاعدة" تبذل الجهد من اجل التدخل في الاشتباكات المسلحة المستمرة في مختلف مناطق العالم الاسلامي، بل وحتى من اجل ادارة وتوجيه هذه الاشتباكات المسلحة. وقد أثرت القاعدة ووتيرة عولمة جهودها على مناطق اسيا الوسطى والقفقاس ايضا. ان الحركة الاسلامية في اوزبكستان التي لها ارتباط مباشر بالقاعدة، ونشاطات المجاهدين الشيشان المتأثرة بشكل جاد بالايديولوجية الوهابية والتي لم يثبت وجود علاقة مباشرة لها بالقاعدة، تشكلان الموضوع الرئيسي لهذا المقال.

الكلمات الدالة : القاعدة، الجهاد، المجاهدون، اسيا الوسطى، بلاد القفقاس، الطالبان، شيشانستان.

Giriş

Kapitalist sistemin ve Batı'nın üstünlüğünün sembolleri olan İki Kulelere yöneltilen ve bir zamanlar tahayyül etmenin bile mümkün olmadığı 11 Eylül saldırıları, dünyanın hemen her tarafından pek çok farklı disiplinden gelen araştırmacının ilgisini siyasal ve militan İslamcı gruplara yöneltti. Kısa bir süre sonra, dünyanın çeşitli bölgelerindeki bu grupların bir şekilde El Kaide terör örgütü tarafından kontrol edilen küresel cihatçı ağ ile bağlantılı oldukları gazetecilerin, devlet adamlarının ve uluslararası terörizm üzerine çalışma yapan araştırmacıların ortak varsayımı haline geldi. Bu, Kosova, Keşmir, Çeçenistan, Endonezya, Filipinler, Cezayir ve diğer pek çok çatışma alanındaki İslamcı grupların ve direniş liderlerinin El Kaide'nin şiddet içeren cihat anlayışıyla motive oldukları ya da Usame bin Ladin tarafından doğrudan veya dolaylı olarak etki altına alındıkları anlamına gelmekteydi. Gerçekten de El Kaide hedeflerine ulaşabilmenin en temel yolu olarak küreselleşmeyi, yani kendi mücadelesini küreselleştirmeyi seçti. Bunun yolu da Müslümanların baskı altında ya da çatışma içinde oldukları bölgelerdeki İslam motivasyonlu silahlı grupları küresel cihadın içine çekmekten geçmekteydi. Bu süreçte tabii olarak Orta Asya ve Kafkaslarda da El Kaide'nin küresel cihat anlayışının ve mücadelesinin yayılabileceği iki bölge haline gelmiştir. Bu çalışma El Kaide'nin küreselleşme stratejisinin bir parçası olarak Orta Asya ve Kafkaslar bölgelerinin rolünü inceleyecektir. Orta Asya ve Kafkaslardaki silahlı İslamcı örgütlerin El Kaide tarafından yönetilen küresel cihatçı hareketten nasıl etkilendiği, bu bölgelerdeki silahlı mücadelelerle El Kaide arasında nasıl bir ilişki olduğu ve örgütün bu bölgelerde küresel hedefine bağlı olarak ne kadar başarılı olduğu bu çalışmada tartışılacaktır.

Sorun hakkında bir değerlendirmede bulunabilmek için, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Orta Asya ve Kafkaslarda İslami radikalizmin evrim süreci hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Ancak, bu çalışmanın amacı bu süreci anlatmak değildir. 1989'da Kızıl Ordu'nun Afganistan'dan çekilmesi, ABD ve Pakistan'ın desteğiyle Afganistan merkezli uluslararası karaktere sahip olan mücahitler¹ direnişinin oluşturulması, Taliban'ın ortaya çıkışı ve güçlenmesi, bin Ladin'in Afganistan'ı bir 'güvenli barınak' olarak seçmesi, otoriter

1 Bu çalışmada sık sık başvurulacak olan mücahitler terimi, uluslararası literatüre Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgaliyle başlayan süreçte giren, İslam dünyasının çeşitli bölgelerinden Afganistan'daki direnişe katılmak üzere gelen ve bundan sonra Çeçenistan, Irak, Keşmir gibi çatışma bölgelerinde de benzer şekilde ortaya çıkan savaşçıları tanımlamak üzere kullanılacaktır.

hükümetlerin baskıları, her iki bölgenin kendine has sosyo-ekonomik koşulları ve Tacik iç savaşı gibi, Sovyetler sonrası coğrafyadaki silahlı çatışmaların ve siyasi gelişmelerin etkileri İslamcı grupları radikalleşmeye itmiş ve hatta bazı- larını da küresel cihatçı mücadele anlayışının bir parçası haline getirmiştir. Bu süreçten büyük bir pay almak için hazır bir şekilde beklemekte olan El Kaide ise her iki bölgedeki silahlı İslamcı grupları kontrol etmek için büyük adımlar atmıştır.²

El Kaide ve Küresel Cihat

Uluslararası baskılar sonucunda Sudan'dan sınır dışı edilen Usame bin Ladin'in 1996 yılında örgütünün merkezini kendisiyle birlikte Taliban yöneti- mindeki Afganistan'a taşınması hem El Kaide için hem de küresel terörizm için bir dönüm noktası oluşturmaktaydı.³ Bin Ladin, dünya üzerindeki hâkimiyetinin sona ermesini istediği ABD'yle ve ABD liderliğindeki Batı dünyasıyla sava- şabilmenin yolunun İslam dünyasını da etki altında bırakan küreselleşmeden geçtiğini düşünmekteydi. El Kaide'nin stratejisi de bu çerçevede şekillendi. Yani bin Ladin'e göre silahlı İslamcı gruplar dünyanın dört bir tarafında sava- şan kardeşlerinin acısını hissetmeli, gerektiğinde onlarla birlikte savaşabilmeli, yerel mücadelelere sıkışmaktansa küresel hareket etmeyi seçmelilerdi. Bunun için de Afganistan'da merkezi bir konuma sahip olan El Kaide'nin "ümmeti ci- hat çerçevesinde seferber etmesi"⁴ ve İslam dünyasının her tarafındaki silahlı İslamcı grupların liderliğini üstlenmesi ya da bir başka deyişle ele geçirme- si gerekiyordu. Böylece "Küresel Cihat" mücadelesi Endonezya'dan Bosna'ya, Çeçenistan'dan Mısır'a kadar uzanan geniş bir alana yayılmış olacak, bin La- din de bunun komutanlığını üstlenecekti.⁵ El Kaide bu strateji çerçevesinde aslında aynı hedefleri taşımayan silahlı örgütleri bir ağ içerisinde topladı.⁶ Sov-

2 Orta Asya'da radikal İslam kaynaklı terörizmin gelişimi hakkında daha detaylı bilgiye sahip olmak için bkz. Ahmed Rashid, *Jihad: The Rise of Militant Islam in Central Asia*, (New Haven: Yale University Press, 2002). Birinci Çeçen Savaşı ve sonrasındaki gelişmeler için bkz. Anatol Lieven, *Chechnya: The Tombstone of Russian Power*, (New Haven and London: Yale University Press, 1998).

3 Bin Ladin'in Afganistan'a yerleşmesinin Taliban yönetiminin sonunu hazırladığı yaygın bir görüştür. Bu süreç hakkında detaylı bilgi için, bkz. Fawaz Gergez, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global* (New York: Cambridge University Press, 2005).

4 Olivier Roy, *Globalized Islam: The Search for a New Ummah* (New York: Columbia University Press, 2004), s. 325.

5 El Kaide'nin küreselleşme stratejisinin önemli bir teorisyeni de El Kaide'nin ikinci adamı olarak kabul edilen Eyman El Zevahiri'dir. 1951 Mısır doğumlu bir cerrah olan El Zevahiri lideri olduğu Mısır İslami Cihat örgütünü 1998'de El Kaide ile birleştirmiştir.

6 Mısır'daki İslami Cihat ve Endonezya'daki İslami Cemaat örgütleri bunlara örnek teşkil etmektedir.

yetler Birliği'nin dağılmasından sonra yoğunlukla Müslüman nüfusun yaşadığı iki bölge olan Orta Asya ve Kafkaslar da El Kaide'nin küreselleşme stratejisinden payını alacaktır.

Orta Asya'da El Kaide: Özbekistan İslâmi Hareketi

İlk olarak, Çarlık Rejimi ve Komünist Rejim hâkimiyetleri altında sürekli ve sistemli baskıya maruz kalmasına rağmen Orta Asya'dan İslamiyet'in silinemediğini belirtmek gerekmektedir. Tam aksine, İslamiyet bölge halklarının geleneklerinde ve hafızalarında yaşamaya devam etmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Orta Asya'da beş yeni bağımsız cumhuriyetin ortaya çıkmasıyla da bölgede 'İslamiyet'in uyanışı' sürecinin başladığı kabul edilmektedir. Bu uyanışa katkıda bulunan iç etkenler olduğu gibi, bir takım dış etkenler de bulunmaktadır. Bu dış etkenler Sufi geleneğinden gelen ve derin köklere sahip olan Orta Asya İslamı'nda yeni bir akımın oluşmasına sebep olmuştur.⁷ Radikal İslami akımların, Orta Asya'daki İslamcı militanları etkileyen iki kolu olmuştur. Bunlardan ilki Kızıl Ordu'ya karşı mücahitlerin direnişinde yer alan Özbek gruplar üzerindeki Deoband-Taliban etkisidir. İkincisi ise 1980'li yıllarda yine mücahitlerle birlikte bölgeye girmeye başlayan ve bin Ladin'in 1996'da El Kaide'nin merkezini Afganistan'a taşımasıyla birlikte gittikçe kuvvetlenen Suudi Arabistan kaynaklı Vahabi etkisidir. Böylece Afganistan Vahabizminin ve şiddet merkezli cihat ideolojisinin Orta Asya'ya yayıldığı bir merkez haline gelmiştir. Küreselleşme çağının sunduğu fırsatla Afganistan direnişinin gazileri, Vahabizmi Orta Asya ülkeleri ve Pakistan'a götürmüştür.⁸ Şiddet kullanmayı yöntemi olarak benimseyen bu İslami ideoloji bir yandan küreselliği savunurken diğer yandan bölgenin geleneksel Sufi anlayışlarını reddetmiş ve 1991 sonrasındaki modern-laik ulus devlet inşası sürecini de yıkmayı hedeflemiştir.⁹ Bunun yanında, El Kaide bölgeyi, Kitle İmha Silahları elde etme yolunda ve bin Ladin tarafından yönetilen ya da yönlendirilen terörist gruplar ağını genişletmede verimli bir alan olarak görmüştür.

Orta Asya'da El Kaide'nin sağlam bir ilişki kurduğu en önemli terörist örgüt Özbekistan İslami Hareketi (ÖİH)'dir. ÖİH 1998 yılında Fergana Vadisi'nden iki

7 Ahmed Rashid, *Jihad: The Rise of Militant Islam in Central Asia*, (New Haven: Yale University Press, 2002), s. 43.

8 Rasim Özgür Dönmez, "Orta Asya ve Kafkasya'da Siyasal Şiddet: Yerelden Küresele", M. Turgut Demirtepe (der.) *Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası* (Ankara: USAK Yayınları, 2008), s. 262.

9 Ibid, s. 263.

Özbek olan, Cuma Namangani ve Tahir Yoldaş tarafından Kabil'de Taliban'ın kontrolü altında kurulmuştur.¹⁰ Genel olarak kabul edildiği üzere, bin Ladin'in örgütün oluşumu, ideolojisi ve eylem biçimleri üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Afganistan sınırlar dâhilindeki yerel mücadeleyi küresel bir mücadeleye dönüştürme ve böylece küresel güçlere onların yöntemleriyle karşılık verme stratejisinin mimarları Usame bin Ladin ve örgütün ikinci adamı olan Eymen El Zevahiri'dir. Bu stratejinin bir parçası olarak da, bin Ladin'in Taliban'ı ÖİH'yi fiziksel olarak desteklemeye ittiği düşünülmektedir. Bu sayede, bin Ladin küresel cihat ideolojisini ve mücadelesini bağımsız Orta Asya cumhuriyetlerinin içerisine de kaydırma fırsatını bulmuş olacaktı. ÖİH kurulduğu sırada Tahir Yoldaş, Taliban lideri Molla Ömer ve El Kaide lideri Usame bin Ladin'in de yaşamakta olduğu Kandahar'da yerleşmişti.¹¹ ÖİH, 1998 yılında Tacikistan'ı terk etmeye zorlanan Namangani'ye Afganistan sınırları dâhilinde sığınma fırsatını verdikleri için Taliban'a ve El Kaide'ye borçluydu.¹²

Anlaşılan odur ki ÖİH, bin Ladin tarafından, Özbekistan'daki Kerimov rejimine karşı operasyonlar düzenleyen, kendisine bağlı bir terörist örgüt olarak kullanılmaya çalışılmıştır.¹³ Kerimov rejiminin ÖİH tarafından Müslümanlara baskı uygulayan bir 'kâfir' olarak kabul ediliyor olması ve örgütün amacının tüm Türkistan'ı içine alacak bir İslam devletini kuracak mücadeleyi vermeyi amaçlaması El Kaide ile ÖİH arasındaki ilişkiyi anlamlı kılan sebeplerdir. Zaten ÖİH liderleri otokratik Kerimov rejimini yıkmayı ve Taşkent merkezli, şeriatla yönetilen bir devlet kurmayı hedeflediklerini sıklıkla dile getirmişlerdir. Yoldaş'ın bir konuşması, ÖİH'nin El Kaide'nin İslam anlayışına ve katı söylemine çok benzer bir tutum takındığını belli etmektedir:

10 1969 doğumlu olan Namangani'nin asıl ismi Cumabay Hocayev'dir. Sovyetler Birliği ordusunda savaşmış, 1980'lerde Afganistan işgalinde yer almış ve Tacik İç Savaşı'nda komutanlık yapmıştır. 1967 doğumlu olan Tahir Yoldaş hareketin ideoloğu konumundayken, Namangani askeri lideriydi. Yoldaş'ın hala Pakistan'da El Kaide örgütü ile birlikte hayatta olduğu düşünülmektedir. Namangani'nin hayatı hakkında detaylı bilgi için bkz. Rashid, ss. 142-148.

11 Richard Weitz, "Storm Clouds Over Central Asia: Revival of the Islamic Movement of Uzbekistan (IMU)?" *Studies in Conflict and Terrorism*, Cilt: 27, Sayı: 6, Kasım-Aralık 2004, s. 467.

12 Bu çalışmada hakkında geniş bir bilgi veremediğimiz Tacik İç Savaşı da Orta Asya'da Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonraki süreçte yükselen radikal İslamcı akımları anlamak için önemlidir. 1992-1997 yılları arasında süren Tacik İç Savaşı'nda pekçok Özbek militan da aktif olarak yer almıştır. Cuma Namangani Tacik İç Savaşı'nda İslami Yeniden Doğuş Partisi saflarında savaşmıştır. Haziran 1997'de Tacikistan'da iç savaş bitmesine rağmen barış sürecine dahil olmayan Namangani ve Yoldaş Tacikistan hükümeti tarafından sınır dışı edilmişlerdir; detaylı bilgi için bkz. Rashid, ss. 137-186.

13 Militan İslami akımlar Kerimov rejimi için en büyük tehdidi oluşturmaktadır. Nitekim, 11 Eylül saldırılarının ardından Özbekistan ABD'ye büyük ölçüde destek vermiştir. ABD tarafından 2001-2005 yılları arasında kullanılan Karşi-Hanabad hava üssü Afganistan Savaşı ve sonrasında El Kaide ile mücadelenin önemli bir merkeziydi. ABD kuvvetlerinin Kasım 2005'te üssü terk etmelerinin sebebi de Kerimov'un Mayıs 2005'te Andican'da meydana gelen gösterileri radikal İslam tehdidi kabul ederek kanlı bir şekilde bastırmasına dayanmaktadır.

Dini bir sistem ve dini bir hükümet oluşturmak amacıyla cihat ilan ettik. Biz Şeriata dayalı bir sistem kurmak istiyoruz. Biz Hz. Muhammed'den kalan İslami modeli istiyoruz, Afganistan'dakini, Pakistan'daki, İran'daki ya da Suudi Arabistan'dakini değil. Bunlar gerçek İslami modeller değildir...¹⁴

El Kaide ile ÖİH arasındaki ilişkinin bir diğer yönü de El Kaide'nin Kitle İmha Silahları (KİS) elde etme yolundaki mücadelesinde yatmaktadır. Sovyet sonrası alanın bin Ladin'e yeni bağımsız cumhuriyetlerde kimyasal, biyolojik ve nükleer silahlar araması için paha biçilemez bir fırsat sunduğu düşünülmektedir. Bin Ladin'in 2002 Haziranı'nda Taliban lideri Molla Ömer'e yazdığı düşünülen bir mektupta Orta Asya'nın El Kaide'nin KİS arayışı için önemi anlatılmaktadır:

Bu meselenin devamını sağlamak için, özellikle (Orta Asya'daki) yeni bağımsız cumhuriyetlerde cihat mücadelesini sürdürmek için işbirliği yapmalıyız. Bu düşmanları meşgul edecek ve onların dikkatini Afganistan meselesinden saptırıp bu konudaki baskıyı azaltacaktır...Bölgedeki İslamî Cumhuriyetlerin konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan askeri tekniklerde önemli bilimsel deneyimlere sahip oldukları bir gerçektir. Bu İslam'ın düşmanlarına karşı cihat için gelecekte çok büyük bir role sahip olacaktır.¹⁵

El Kaide'nin 1992'de 'KİS elde etme birimi'ni oluşturduğundan beri Eski Sovyetler Birliği'nin nükleer silah deposuna ulaşmayı hedeflediği iddia edilmektedir.¹⁶ Ayrıca ÖİH'nin, bin Ladin'in Afganistan'ı terk etmek zorunda kalması halinde kendisi için Fergana Vadisi'nde bir üs hazırladığı da iddialar arasındadır.¹⁷ Ancak bu, Afganistan operasyonu sırasında Kerimov'un ABD ile bir ittifak ilişkisi kurması ve dolayısıyla Fergana Vadisi'ndeki hükümet karşıtı grupları baskı altında bulundurma şansını elde etmesiyle imkânsız hale gelmiştir. Bölge uzmanı araştırmacıların anlattıklarına göre ÖİH finansal desteğini şu üç kaynaktan sağlamaktaydı: uyuşturucu trafiği¹⁸, El Kaide ve Suudi Arabistan'da yaşayan Özbek kökenliler.¹⁹ İlk iki kaynak göstermektedir ki

14 Rashid, s. 149.

15 Michael Scheuer, "Central Asia in Al-Qaeda's Vision of the Anti-American Jihad, 1979-2006", *China and Eurasia Forum Quarterly*, Cilt: 4, Sayı: 2, Mayıs 2006, s. 8.

16 Ibid., s. 7.

17 Lonard Jacquard, *In the Name of Osama bin Laden: Global Terrorism and the bin Laden Brotherhood*, (Durham, N.C: Duke University Press, 2002), s. 125.

18 ÖİH'nin uyuşturucu bağlantıları hakkında detaylı bilgi için bkz. Svante E. Cornell, "Narcotics, Radicalism and Armed Conflict in Central Asia: The Islamic Movement of Uzbekistan", *Terrorism and Political Violence*, Cilt: 17, Sayı: 6, Sonbahar 2003, ss. 619-639.

19 Weitz, s. 468.

Namangani ve Yoldaş'a Orta Asya ülkeleri sınırlarında operasyonlar yapabilen güçlü bir silahlı örgüt kurmalarında ve örgütün hayatta kalmasında Taliban'ın ve El Kaide'nin büyük desteği olmuştur. Bu da bin Ladin'in küresel cihatçı mücadelesini yayma hedefinde Orta Asya'nın önemini ortaya çıkarmaktadır.

ÖİH'nin ABD vatandaşı dağcılarını Kırgızistan sınırları içerisinde kaçırmaları sonucunda ABD Dışişleri Bakanlığı 2000 yılının Ağustos ayında örgütü terörist örgüt olarak ilan etmiştir. 2001 yılının Eylül ayında, 11 Eylül saldırılarından bir hafta sonrasında ABD Başkanı Bush bir konuşmasında, ÖİH'yi açıkça bin Ladin ve El Kaide'yle bağlantılandırmıştır.²⁰ 2001 Mayıs'ında Taliban yetkilileri ve bin Ladin Namangani'yi, aralarında Özbekler, Türkler, Uygurlar, Pakistanlılar ve Çeçenlerin de bulunduğu sanılan Afganistanlı olmayan militanlardan oluşan bir birimin başına atamıştır.²¹ Daha sonra 055 Tugayı olarak ünlenecek olan bu birim Afganistan Operasyonu sırasında Taliban karşıtı Tacik, Hazara, Özbek ve Türkmen kuvvetlerinden oluşan Kuzey İttifakı'na karşı savaşan kuvvettir. Bu özel örnek de göstermektedir ki ÖİH, Kerimov'u devirmek gibi dar bir hedefe odaklanmış olan bir örgütten Vahabi-Selefi eğilimin özellikleri taşıyan ve küresel cihat anlayışına sahip bir harekete dönüşmüştür.²² Cuma Namangani'nin 2001 Kasım'ında ABD güçleriyle çıkan bir çatışma sırasında Kunduz'da öldürüldüğü açıklanmıştır. Namangani'nin ölümünden sonra ise Tahir Yoldaş liderliği üstlenerek örgütün Afganistan sınırları dışında hayatta kalmasını sağlamıştır.

Afganistan Operasyonu'ndan sonra ÖİH tıpkı El Kaide gibi ademi merkeziyetçi bir yapıya bürünmüş, Özbekistan'da 'uyuyan hücre' modelini benimseyerek eylemlerine devam etmeye çalışmıştır.²³ Örgütün 2004 yılı içerisinde Özbekistan'da düzenlediği çeşitli saldırılarda intihar saldırılarına başvurması da El Kaide etkisini gözler önüne sermektedir. Konunun uzmanlarının ortak görüşü, ÖİH'nin Afganistan Operasyonu'ndan sonra El Kaide için öneminin 11 Eylül'den önceki döneme kıyasla daha az olduğu yönündedir. Ancak bölgenin coğrafya ve iklim koşullarına uygun yapılarıyla Özbek militanlar bin Ladin için önemli olmaya devam etmiştir. Bu noktada, Tahir Yoldaş'ın emrindeki Özbek militanların Afganistan-Pakistan sınırında gizlenen bin Ladin'in en sadık koru-

20 Ibid., s. 478.

21 Ibid., s. 467.

22 Brian Glyn Williams, "Talibanistan: History of Transnational Terrorist Sanctuary", *Civil Wars*, Cilt: 10, Sayı 1, Mart 2008, s. 45.

23 Dönmez, s. 275.

yucuları olduğu da iddia edilmiştir.²⁴ Bin Ladin ve örgütünün yeni güvenli barınaklar araması ve hayatta kalmanın yeni bir yolu olarak ademi merkezîyetçiliği seçmesi sonucunda ÖİH artık küresel cihatçı mücadele içindeki eski önemini de yitirmiştir. Ancak yine de ÖİH'nin El Kaide'nin Orta Asya devletlerinde KİS arayışındaki rolünün devam ettiği ve bin Ladin'in küresel silahlı hareketini İslam dünyasının diğer noktalarındaki terörist örgütlerle ittifaklar kurarak genişletme stratejisinin bir parçası olarak kaldığı düşünülmektedir. 1990'lı yıllar boyunca radikalleşen iki Özbek liderin kontrolündeki ÖİH'nin, Vahabîlik'ten bir hayli etkilenmiş olan ideolojisiyle bin Ladin'in küresel cihat vizyonunu Orta Asya'yı da içine alacak şekilde genişletmesi noktasında iyi seçilmiş bir araç olduğu sonucuna varabiliriz.

Kafkaslar: Çeçen Direnişiyile Bağlantı

El Kaide'nin Rus güçlerine karşı savaştan Çeçen gruplarıyla olan bağlantısı, ÖİH örneğine kıyasla daha muğlak kalan, ancak çok daha spekülâtif ve çelişkili bir mesele olmuştur. Çeçenistan, 11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası toplum tarafından terörizm ve terörle mücadele konularının odak noktası haline gelmesi ve bunun dünya siyasetinde yeni bir paradigma olarak sunulması sürecinden etkilenen çatışma bölgelerden birisidir.²⁵ Çeçen bağımsızlık mücadelesinin seküler-milliyetçi bir çizgiden giderek cihatçı bir çizgiye kayması El Kaide'nin ilgisini de kaçınılmaz olarak Kuzey Kafkaslara yöneltmiştir. Hatta El Kaide'nin, Çeçenistan ve çevresinde yer alan özerk cumhuriyetlerdeki radikal İslamcı akım ve grupları kendi kontrolü altına almaya da çalıştığı da düşünülmektedir.²⁶ Zaten bu, Orta Asya örneğinde anlatıldığı üzere El Kaide'nin genel stratejisiyle de örtüşen bir yöntemdir. Ancak, El Kaide'nin Kuzey Kafkaslarla ilgili bu girişiminde ne kadar başarılı olduğu tartışmalı bir konudur.

Rusya Federasyonu devlet başkanı Vladimir Putin'in 11 Eylül saldırıları sonrasındaki süreçte izlediği pragmatik dış politika dikkatleri Çeçen direnişçilerle El Kaide arasındaki bağlantı ihtimaline çekmiştir.²⁷ Rusya Federasyonu

24 Williams, s. 45.

25 Svante E. Cornell, "The War Against Terrorism and the Conflict in Chechnya: A Case for Distinction", *The Fletcher Forum of World Affairs*, Cilt: 27, Sayı: 2, Sonbahar 2003, s. 167.

26 Lorenzo Vidino, "How Chechnya Became a Breeding Ground for Terror", *Middle East Quarterly*, Cilt: 13, Sayı: 3, Yaz 2005, s. 57.

27 Vladimir Putin'in 11 Eylül sonrasında ABD ve Batı dünyası ile ilişkileri ve Çeçenistan meselesinin konuyla bağlantısı hakkına detaylı bilgi için, bkz. Bobo Lo, *Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy*, (London: Blackwell Publishing, 2003).

güçlerine karşı verdiği meşhur bağımsızlık mücadelesi sebebiyle Çeçenistan, 1990'lı yılların ortalarından itibaren 'kâfir'e karşı savaşarak şehit olma rüyasıyla İslam dünyasının pek çok yerinden savaşçıyı kendisine çekmekteydi. Dolayısıyla mücahitler için Çeçenistan'daki savaşın anlamı da çok açıktı; Afganistan'dan sonra Ruslar bu sefer de Çeçenistan'da ağır bir yenilgiye uğratılmalı ve İslam bir kez daha muzaffer olmalıydı. İşte tam da bu nedenle El Kaide Çeçenistan'daki çatışmaya büyük bir önem atfetmiş ve hatta ona hareket planında ve söyleminde merkezi bir rol vermeye çalışmıştır. Aralarında Afganistan'daki direnişte yer alanların da bulunduğu mücahitler 1994-1996 yılları arasındaki Birinci Çeçen Savaşı sırasında aktif görev almaya başlamışlar ve kısa zamanda savaş içerisinde önemli bir yer edinmişlerdir.²⁸ Özellikle Ürdün²⁹ ve Suudi Arabistan kökenli kaynaklardan finanse edilen bu savaşçılar Çeçenistan'daki kuvvetli Vahabi varlığının ve dolayısıyla Çeçen mücadelesinin radikal İslamcı bir çizgiye kaymasının da mimarları olmuşlardır.

El Kaide'nin iki numaralı ismi olan Eymen El Zevahiri'nin Sudan'dan sınır dışı edildikten sonra Aralık 1996'da kendisine yeni bir üs kurmak amacıyla Çeçenistan'a gittiği bilinmektedir.³⁰ Ağustos 1996'da ise Rusya Federasyonu ile Çeçen yetkilileri arasında Çeçenistan'a kısa süreli bir bağımsızlık verecek olan Hasav-Yurt anlaşması imzalanmıştı. Zevahiri, bu anlaşma sayesinde ortaya çıkan Rus askerlerinden arınmış ve bağımsız devlet statüsü kazanmış olan zayıf Çeçenistan'ın, İslami bir devlet kurmak ve buradan Kuzey Kafkaslara cihadı yaymak için büyük bir fırsat sunduğuna inanmıştı.³¹ Rus güvenlik güçleri tarafından sınırda alıkonulan Zevahiri bu amacına ulaşamadıysa da, El Kaide'nin Çeçenistan'ı cihatçı mücadele için bir güvenli barınak haline getirme çabası devam etmiştir. Bin Ladin'in 1990'lı yıllar boyunca Çeçenistan'da savaşan Arap kökenli militanlara silah edinmeleri ve ideoloji yaymaları için maddi yardımda bulunduğu iddia edilmektedir.³² Bunun yanında, Taliban'ın

28 Çeçen terörist Şamil Basayev'in Birinci Savaş'tan önce elit askerleriyle birlikte Afganistan'a giderek eğitim aldığı da iddialar arasındadır. Ancak Birinci Savaş'ın başladığı 1994 yılında Usame bin Ladin'in henüz Afganistan'da olmadığına da hatırlanması gerekir.

29 Çeçen mücadelesinin Arap kaynaklarından destek sağlamasında Ürdün Çeçen diasporasının büyük bir rolü olmuştur. Bu konuda daha geniş bilgi için, bkz. Cerwyn Moore ve Paul Tumelty, "Assessing Unholy Alliances in Chechnya: From Communism and Nationalism to Islamism and Salafism", *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Cilt 25, Sayı 1, ss. 73-94.

30 Lawrence Wright, *The Looming Tower: Al Qaeda and the Road to 9/11*, (New York: Vintage Books, 2006), s. 283

31 Ibid., s. 283.

32 Yossef Bodansky, *Bin Laden: The Man Who Declared War on America*, (Rocklin, Calif: Forum, 2001), s. 328.

1990'lı yılların sonunda Çeçen yetkililerinden, üzerlerindeki uluslararası baskının artması halinde bin Ladin'e Çeçenistan dâhilinde yaşama hakkı vermeleri doğrultusunda talepte bulunduğu da düşünülmektedir.³³ Ancak Çeçen yetkililer mücadelelerinin bir yabancı tarafından kontrol edilmesine izin vermemişlerdir. Çeçenistan El Kaide'nin kontrolü altına alınamasa da, mücahitler buraya akmaya devam etmiştir. Böylece Çeçen gruplar da gittikçe radikalleşmiş ve marjinalleşmiş; bin Ladin de Çeçenistan'da olan bitenleri izlemeye devam etmiştir.

Birinci Çeçen Savaşı'ndan itibaren Çeçenistan'da savaşan Araplar arasında en ünlüsü Suudi Arabistanlı İbn Ül-Hattab, ya da isminin daha çok bilindiği haliyle Emir Hattab'dır.³⁴ Afganistan'da Kızıl Ordu'ya karşı da savaşmış olan Hattab 1995'te Ürdünlü Çeçen savaşçı Fethi Muhammed Habib'in daveti üzerine Çeçenistan'a ulaşmış ve bunun hemen ardından orada savaşan Arap mücahitlerin komutanı olmuştur.³⁵ Hattab, kontrolündeki Arap savaşçılarıyla birlikte seküler-milliyetçi Çeçen hareketine 'kâfire karşı cihat' kavramını yerleştirmek için çabalamıştır.³⁶ Arap komutan kısa bir süre içerisinde Çeçenistan'da savaşan Araplar arasında bir efsaneye dönüşmüş ve Çeçen komutan Şamil Basayev'le sağlam bir ilişki kurmuştur. Batı'dan hiçbir maddi destek almayan ve kendisinden defalarca kez güçlü olan Rusya Federasyonu güçleriyle girdikleri savaşta oldukça güç kaybeden Çeçenler, giderek Emir Hattab'ın liderliğindeki zengin Vahabi akıma muhtaç konuma düşmüşlerdir. Hattab bir süre sonra aralarına Araplardan başka diğer halklardan da savaşçıların katılacağı mücahitleri eğitmek için Çeçenistan'ın güneydoğusundaki Şerjen Yurt bölgesinde kamplar kurmuştur.³⁷

11 Eylül Komisyonu Raporu'nda belirtildiği üzere, 11 Eylül saldırılarının mimarı olan Halid Şeyh Muhammed 1997 yılında Hattab'ın birliğine katılmak üzere Çeçenistan'a girmeye çalışmış, ancak Azerbaycan üzerinden geçme-

33 Ibid., s. 329.

34 Hattab'ın asıl ismi Samir Salih Abdullah El-Suvailem'dir; bkz. Gideon Scher, "Chechen Jihad: An Analytical Overview", International Institute for Counter-terrorism, 12 Ağustos 2008; <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/743/currentpage/2/Default.aspx>.

35 Ürdün Çeçen diasporasına mensup olan Fethi Muhammed Habib ya da daha sık kullanılan adıyla Şeyh Fethi, Çeçen mücadelesini Arap dünyasına tanıtan kişi olarak kabul edilmektedir; bkz. Paul Tumelty, "The Rise and Fall of Foreign Fighters in Chechnya", *Terrorism Monitor*, Cilt: 4, Sayı: 2; http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=658

36 Brian Glyn Williams, "Jihad and Ethnicity in Post-Communist Eurasia: On the Trail of Transnational Islamic Holy Warriors in Kashmir, Afghanistan, Central Asia, Chechnya and Kosovo", *The Global Review of Ethnopolitics*, Cilt: 2, Sayı: 3-4, Mart/Haziran 2003, s. 16.

37 Ibid., s. 17.

yi başaramamıştır.³⁸ İlerleyen senelerde Hattab, Çeçenistan’da uluslararası cihatçı ideolojinin ve hareketin yayılmasındaki anahtar figür olmaya devam etmiştir. Rus resmi görevlilerinin ve konu hakkında araştırma yapan pek çok kişinin iddia ettiğine göre Hattab’ın bin Ladin’le sıkı bir bağı vardır, bu yüzden onun komutasındaki birlik de küresel cihatçı ağın Çeçenistan’daki uzantısıdır. Ancak iddialar bu doğrultuda olsa da, bu konu hakkında kesin bilgilere ulaşılabilmemiş değildir. Hattab 1998 yılında, Çeçenistan’daki en yakın müttefiki olan Şamil Basayev’le birlikte, daha sonra ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından terörist örgütler listesine alınacak olan ‘Uluslararası İslami Barışı Koruma Tugayı’ni kurmuştur. Tugay’ın temelde Araplar olmak üzere diğer Çeçen olmayan savaşçılardan ve Vahabi ideolojisini benimsemiş olan Çeçenlerden oluştuğu düşünülmektedir. Hattab ve Basayev’in elçilerinin 1999 yılında Kandahar’a giderek bin Ladin’le buluştukları ve bin Ladin’in Ruslara karşı Çeçen Cihadı’ni güçlendirmek için Tugay’a savaşçı, mühimmat ve büyük miktarda para göndermeyi kabul ettiği de iddia edilmektedir.³⁹

Hattab Suudi Arabistan’da faaliyet gösteren İslami yardım ve hayır kuruluşlarıyla da yakın ilişkilere sahipti. Bağışlar, küresel cihatçı ağın sıklıkla kullandığı bir yöntem olan havale sistemiyle Çeçenistan’a ulaştırılmaktaydı.⁴⁰ Ayrıca, El Kaide’nin ana finansörlerinden olan ve 2002 yılında ABD Hazine Bakanlığı tarafından faaliyeti yasaklanan Chicago merkezli Benevolence International Foundation kuruluşunun da Hattab’a para gönderdiği iddia edilmektedir.⁴¹ Hattab ve savaşçılarının Suudi Arabistan merkezli El Harameyn Vakfıyla kurdukları ilişkiler hakkında da benzer iddialar mevcuttur.

Hattab ve Basayev’e bağlı birliklerin 1999 yılında cihadı komşu cumhuriyetlere yaymak ve Rusya’ya karşı birleşik bir Kafkaslar direnişi oluşturmak amacıyla Dağıstan’ı işgal etmeleri Çeçen hareketi için bir dönüm noktası olmuştur. Çeçen Cumhuriyeti’nin o zamanki başkanı olan Aslan Mashadov’un tüm engelleme çabalarına rağmen patlak veren İkinci Çeçen Savaşı, Çeçen mücadelesini tümüyle radikal İslamcı bir çizgiye itmiştir. İkinci Savaş boyunca, genç cihatçılar Çeçen hiyerarşisi içinde daha yüksek mevkiiler elde ederek giderek güçlenmişlerdir.⁴² Tüm bu gelişmeler, darbeyi andıran bir girişim

38 Vidino, s. 2.

39 Ibid., s. 4.

40 Ibid., s. 7.

41 Moore ve Tumelty (2008), s. 423.

42 Gordon M. Hahn, “The Jihadi Insurgency and the Russian Counterinsurgency in the North Caucasus”, *Post-Soviet Affairs*, Cilt: 24, Sayfa: 1, Ocak/Mart 2008, s. 3.

sonucunda 2002 yılının Temmuz ayındaki bir *Meclis-ül Şura* kararı ile Çeçen Cumhuriyeti'nin anayasasında önemli değişiklikler yapılmasına Mashadov'un razı olmasının yolunu açıyordu.⁴³ Böylece Çeçen hareketinde cihatçı anlayış da artık kurumsallaşmış oluyordu. Bu hem milliyetçi bağımsızlık mücadelesinden uzaklaşıldığı anlamına geliyor, hem de sıradan Çeçen halkı arasında silahlı mücadeleyi marjinalleştiriyordu. Bu nihayet, El Kaide'nin Çeçenistan'daki savaştığı gruplar üzerindeki kontrolü arttırabilmesi için büyük bir fırsat doğduğu anlamına gelmekteydi.

11 Eylül, Vladimir Putin ve Çeçenistan

11 Eylül saldırıları Rusya Federasyonu devlet başkanı Vladimir Putin'e, o dönemde son derece hassas olan atmosferden yararlanarak Çeçenistan'daki gücünü pekiştirmesi için paha biçilmez bir fırsat sunmuştur. Bu Rusya için, aynı zamanda Batılı siyasetçilerin ve entelektüellerin zihinlerinden Çeçen hareketi aslında seküler-milliyetçi bir bağımsızlık mücadelesi olduğunu ve Rus güvenlik güçlerinin direnişi bastırmak için silahsız Çeçenler'e yönelik sayısız insan hakları ihlalinde bulunduğu gerçeğini çıkarmak için de bir fırsattı.⁴⁴ Putin Çeçenistan'daki problemin portresini, tamamen dışarıdan kaynaklı ve birbirleriyle iç içe geçmiş olan İslami köktencilik ve terörizm olarak çiziyordu.⁴⁵ Bu doğrultuda, Çeçenistan'da Hattab'la birlikte başlayan Arap komutanlar zinciri Rusya'nın Çeçen direnişiyle El Kaide arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu kanıtlaması için önemli bir temel oluşturmaktaydı.⁴⁶ Putin'in 11 Eylül saldırılarına verdiği tepki üzerine ABD Başkanı Bush'un Basın sözcüsü Ari Fleischer şöyle konuşmuştur: "Çeçenistan'da Usame bin Ladin'le bağlantısı olan bir uluslararası terörist varlığı olduğuna hiç şüphe yoktur".⁴⁷ Rusya Federasyonu Başkanı'nın danışmanlarından Sergei Yastrzhembsky de *National Interest* dergisinde yayınlanan bir makalesinde 11 Eylül günü uçakları kaçı-

43 Ibid., s. 3.

44 Çeçen mücadelesinin tabiatı hakkında daha detaylı bilgi için, bkz. James Hughes, "The Chechnya Conflict: Freedom Fighters or Terrorists", *Demokratizatsiya: Journal of Post-Soviet Democratization*, Cilt: 15, Sayfa: 3, 2007, ss. 293-311.

45 Rajan Menon, "The Restless Region: The Brittle States of Central and South Asia", James F. Hoge & Jr. And Gideon Rose (der.), *How Did This Happen: Terrorism and the New War*, (New York: Public Affairs, 2001), s. 105.

46 Cerwyn Moore ve Paul Tumelty, "Foreign Fighters and the Case of Chechnya: A Critical Assessment", *Studies in Conflict and Terrorism*, Cilt 31, Sayı 15, Mayıs 2008, s. 420.

47 Ari Fleischer tarafından verilen Basın Brifingi, 26 Eylül 2001; <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010926-5.html#Chechnya-Russia>.

ran 9 teröristten 5'inin daha önce Çeçenistan'da savaştığını iddia etmiştir.⁴⁸ Yastrzhembsky'nin en önemli argümanlarından birisi El Kaide'nin Gürcistan'da Çeçenistan'a komşu olan Pankisi Vadisi'nde bir kampı olduğuydu.⁴⁹ Yastrzhembsky makalesinde şunları da belirtmiştir: "Uluslararası terörist ağın amacı Kuzey Kafkasları Rusya Federasyonu'ndan ayırmak ve gerçek bir dünya hilafetine giden yolda bir atlama taşı olarak, Hazar'dan Karadeniz'e uzanan bir İslam devleti kurmaktır."⁵⁰

Afganistan operasyonunun beraberinde getirdiği yeni tartışmalardan birisi de Özbek komutan Namangani'nin komuta ettiği 055 Tugayı'nın bünyesinde Kuzey İttifakı'na karşı savaşan Çeçen militanların olup olmadığıydı. Çeçenistan'da savaşmış olan Arapların varlığı bir gerçektir, peki bu durumun bir benzeri bu sefer Çeçenler için Afganistan örneğinde geçerli olabilir miydi? Bu, üzerinde uzmanlar tarafından farklı görüşlerin belirtildiği bir konudur. Bu konudaki bir görüş Afganistan'da Araplar, Türkler, Özbekler, Uygurlar ve diğer pek çok halktan militanın yanında Çeçenlerin de bulunduğunu savunurken, diğer bir görüş bunun tersini söylemektedir. Ahmed Rashid, Kuzey İttifakı'na karşı savaşanlar arasında Çeçenlerin de bulunduğunu yazmaktadır.⁵¹ Aksini savunan Brian Glyn Williams ise müttefiklere karşı savaşanlar arasında Çeçenlerin de yer aldığına dair hiçbir işaret bulunmadığını öne sürmektedir. Williams, "...bölgede yerleşmiş olan Çeçen teröristler olduğu doğrultusunda çıkan acil ifadelere rağmen, bugüne kadar Afganistan'da ya da Pakistan'da hiçbir Çeçen'in tutuklandığına, fotoğraflandığına ya da öldürüldüğüne yönelik herhangi bir kanıt bulunamamıştır."⁵² diye yazmaktadır.

48 Sergei Yastrzhembsky, "International Terrorism and the Crisis in Chechnya: A Russian Perspective", *The National Interest*, Cilt: 2, Sayı: 4, 29 Ocak 2003; <http://www.inthenationalinterest.com/Articles/Vol2Issue4/Vol2Issue4Yastrzhembsky.html>.

49 Rusya Federasyonu Gürcistan'ı kendi sınırlarında gizlenen ve buradan Çeçenistan'a giren İslamcı militanlar konusunda muhtelif zamanlarda uyarmıştır. Hatta Putin Gürcistan'ı bu konuda BM Sözleşmesi'nin 51. maddesine göre Rusya'nın meşru müdafaa hakkını kullanarak sınır ötesi operasyon yapma ihtimaliyle tehdit etmiştir. Rusya Federasyonu yetkilileri El Kaide'nin Pankisi Vadisi'ni Çeçenistan'a gidecek silah ve maddi yardımları toplama merkezi olarak kullandığını da ileri sürmüşlerdir. Pankisi Vadisi üzerindeki Rus-Gürcü anlaşmazlığı hakkında daha detaylı bilgi için, bkz. Tracey C. German, "The Pankisi Gorge: Georgia's Achilles' Heel in its Relations With Russia?", *Central Asian Survey*, Cilt: 23, Sayı: 1, Mart 2004, ss. 27-39.

50 Yastrzhembsky, ibid.

51 Ahmed Rashid, *Jihad: The Rise of Militant Islam in Central Asia*, (New Haven: Yale University Press, 2002), s. 174.

52 Brian Glyn Williams, "Talibanistan: History of Transnational Terrorist Sanctuary", *Civil Wars*, Cilt: 10, Sayı: 1, Mart 2008, s. 44.

11 Eylül saldırılarından bir buçuk sene sonra ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından üç Çeçen örgütü küresel El Kaide ağına bağlı olan terörist örgüt olarak ilan edilmiştir.⁵³ Bu üç örgütten birisi Hattab ve Basayev'in 1998'de birlikte kurdukları Uluslararası İslami Barışı Koruma Tugayı'dır. Hattab 2002 Martı'nda Rus iç istihbarat birimi FSB tarafından kendisine ulaştırılan bir mektupla zehirlenerek ölmüştür. Çeçenistan'daki mücahitlerin yeni komutanı olarak Hattab'ın yerini, Çeçenistan'dan önce Afganistan ve Bosna'da da savaşmış olan tecrübeli komutan Ebu el-Velid, almıştır.⁵⁴ Rus yetkilileri tarafından Çeçenistan'daki ve Moskova'daki pek çok saldırının planlayıcısı olmakla suçlanan el-Velid, El Kaide'nin fiili olarak Çeçenistan'da bulunduğu bir kanıtı olduğu yönündeki iddiaların hedefi olmuştur.⁵⁵ 2003 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan "El Kaide örgütüyle bağlantılı ya da örgüte tâbi olan" kişiler listesine Şamil Basayev ve Zalimhan Yandarbiyev de eklenmiştir.⁵⁶ Çeçen Cumhuriyeti'nin birinci başkanı Cahar Dudayev'in yardımcılığını yapmış olan ve onun ölümünden sonra devlet başkanlığına vekâlet eden Yandarbiyev 2004 Şubatı'nda, 2001 yılından beri Çeçen meselesi için yardım toplamak amacıyla yerleşmiş olduğu sanılan Katar'da bombalı bir saldırı sonucunda öldürülmüştür. Saldırı sonrasında Batı medyasında sıklıkla karşılaşılan iddia, Yandarbiyev'in öldürülmesinden Rus güvenlik kuvvetlerinin sorumlu olduğu doğrultusundadır.⁵⁷ Ebu el-Velid de yine Rus güvenlik kuvvetleri tarafından Kuzey Kafkaslarda bir çatışma sırasında 2004 Nisanı'nda öldürülmüştür. Onun ölümünden sonra ise Çeçenistan'daki Arap mücahitler bir daha eskisi kadar etkin olamamışlardır.

Ebu el-Velid'den sonra Çeçenistan'daki Arap mücahitlerin başına dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell tarafından 2003 Şubatı'nda yapılan bir

53 Steven R. Weisman, "Threat and Responses: Terror Links; US Lists 3 Chechen Groups as Terrorists and Freezes Assets", *New York Times*, 1 Mart 2003; <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C05E3DB103CF932A35750C0A9659C8B63>.

54 Ebu el-Velid 1967'de Suudi Arabistan'da doğmuş, Çeçenistan'a gelmeden önce Afganistan, Bosna ve Tacikistan'da savaşmıştır. El Velid ideolojik eğitimini 1980'li yıllarda Afganistan'daki Mekteb-ül Hadamat'ta Abdullah Azzam'dan almıştır. Mektebin 1984'te Azzam ve bin Ladin tarafından Sovyetler Birliği'ne karşı mücahitleri yetiştirmek ve mücahitlere maddi destek sağlamak amaçlarıyla kurulduğu sanılmaktadır; bkz. Murad Batal al-Shishani, "The Killing of Abu-al-Walid and Russian Policy in Chechnya", *Central Asia-Caucasus Analyst*, Cilt: 5, Sayı: 9, 5 Mayıs 2004, ss. 5-7.

55 M.B. Nokcho ve Glen E. Howard, "Chechnya's Abu Walid and the Saudi Dilemma", *Jamestown Foundation Terrorism Monitor*, Cilt: 2, Sayı: 1, 15 Ocak 2004.

56 Hughes, s. 298.

57 "Russia 'behind Chechen murder'", BBC News, 30 Haziran 2004; http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3852697.stm (erişim tarihi; 6 Haziran 2010), "Ex-President of Chechnya Killed in Blast in Qatar", *The New York Times*, 14 Şubat 2004; <http://www.nytimes.com/2004/02/14/world/ex-president-of-chechnya-killed-in-blast-in-qatar.html> (erişim tarihi; 6 Haziran 2010).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplantısında El Kaide'nin Irak'taki lideri Zerkavi'nin Kuzey Kafkaslar temsilcisi olarak tanımlanmış olan Ebu Hafs el-Ürdüni geçmiştir. Bugün, Powell tarafından ortaya atılan bu iddianın doğru olmadığına yönelik bir kanaat vardır.⁵⁸ Ebu Hafs'ın 2006 yılında bir Türk gazetecinin sorularını yanıtladığı bir mektubunda açıkça küresel cihadı benimseydiğini belirtmesi ve bin Ladin'den bir "cihat önderi" olarak bahsetmesi Çeçen mücadelesi içindeki bir takım grupların El Kaide'nin küresel cihat vizyonundan büyük ölçüde etkilendiğini göstermektedir.⁵⁹ Ebu Hafs 2006 Kasımı'nda Rus güvenlik güçleri tarafından öldürülmüş, onun yerine hala Çeçenistan'daki Arap mücahitlerin komutanı olan Ebu Enes geçmiştir.⁶⁰

Afganistan operasyonu sonucunda Taliban'ın devrilmesiyle kendisine yeni güvenli barınaklar arayan Usame bin Ladin için Çeçenistan bir kez daha gündeme gelmişti. Ancak, o sıralarda Çeçenistan'da İkinci Çeçen Savaşı sürmektedir ve cumhuriyet üzerinde Moskova otoritesi giderek kurulmuş duruma gelmektedir.⁶¹ Bu yüzden, Çeçenistan'ın bir güvenli barınak olabilme ihtimali bölgedeki 80 bin Rus askerinin varlığı gerçeği karşısında imkânsızlaşmıştır. Özellikle Şamil Basayev tarafından kontrol edilen grupların Moskova üzerinde baskı kurmanın ve uluslararası toplumun ilgisini tekrar Çeçenistan'a çekebilmenin bir aracı olarak Rusya Federasyonu içlerinde terörist eylemlere başvurmaları da İkinci Çeçen Savaşı'na denk gelmektedir. 2000 yılından itibaren Çeçen grupları tarafından bir saldırı yöntemi olarak intihar saldırıları ya da mücahitler tarafından adlandırıldığı şekliyle 'şahadet operasyonları' artarak kullanılmıştır. 2000 ve 2004 yılları arasında Çeçenler tarafından yöneltilen saldırıların çoğunluğunu intihar saldırıları oluşturmaktadır.⁶² Bu da Basayev ve savaşçılarının El Kaide'nin eylem biçiminden etkilendiği yönündeki şüpheyi

58 Cerwyn Moore ve Paul Tumelty, "Foreign Fighters and the Case of Chechnya: A Critical Assessment", *Studies in Conflict and Terrorism*, Cilt 31, Sayı 15, Mayıs 2008, s. 423.

59 Gazeteci Adem Özköse'nin Ebu Hafs ile yaptığı röportaj için bkz. "Çeçen Direnişi Komutanı Ebu Hafs: Mücadelemiz Çeçenistan'da, Yüreğimize Kudüs'te"; http://www.velfecr.com/haber_detay.php?haber_id=2289 (erişim tarihi; 1 Mayıs 2009).

60 1973'te Ürdün'de doğan Ebu Hafs 1995'te Birinci Çeçen Savaşı sürerken Çeçenistan'a gelmiş ve Hattab'a bağlı mücahitler birliğinde savaşmıştır. Hattab'ın ölümünden sonra başa geçen El Velid'in yardımcılığını üstlenen Hafs'ın Şamil Basayev'le de çok yakın ilişkilde olduğu bilinmektedir. Çeçenistan'daki Arap mücahitlerin 4. komutanı olan Ebu Enes ya da diğer ismiyle Mühenned hakkında geniş bir bilgi bulunmamaktadır. Doğum tarihi ve Çeçenistan'a ne zaman geldiği bilinmeyen Ebu Enes'in Birleşik Arap Emirlikleri kökenli olduğu düşünülmektedir.

61 1999'da başlayan İkinci Çeçen Savaşı'nın bittiği tarih henüz üzerinde ortak kaniya varılmış bir konu değildir.

62 Hughes, s. 300. Ayrıca, Çeçen gruplar tarafından yapılan intihar saldırıları hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Shaul Shay, *The Shabids: Islam and Suicide Attacks*, (New Brunswick: Transaction Publishers, 2004).

beraberinde getirmiştir. Bu noktada, Çeçenlerin Dudayev'in başkan olduğu Birinci Çeçen Savaşı'ndan beri intihar saldırılarını bir yöntem olarak kullandıklarını belirtmek gerekir. Basayev tarafından yönlendirilen intihar saldırılarının öncekilerden farkı hakkında belirtilmesi gereken bir husus Basayev'in silahsızları da hedef olarak görmekten çekinmemiş olmasıdır. Basayev hiçbir Rus'un masum olamayacağına inanmaktaydı. Çeçen mücadelesinin önceki safhalarından farklı bir şekilde, muhariplerle silahsızlar arasındaki farkın yok edilmiş olması Basayev'in El Kaide'nin ideolojisinden etkilenmiş olabileceğini ortaya koymaktadır.⁶³

El Kaide'nin 11 Eylül sonrasındaki süreçte izlediği yöntem benzer bir şekilde Çeçen gruplarının da İkinci Savaş sırasında ademi merkezîyetçi ve hiyerarşik olmayan bir yapıya büründüğü de üzerinde durulan bir konudur.⁶⁴ Ancak bu benzerlik, hem El Kaide'nin hem de Çeçen cihatçıların kendilerine yöneltilmiş büyük askeri müdahalelerle karşı karşıya bulunmalarından kaynaklanmış olabilir. Bu nedenle, bu noktadan hareketle El Kaide ile Çeçen Cihadı arasında doğrudan bir ilişki kurmak çok sağlıklı bir tespit olmayacaktır. 2002 Ekimi'ndeki Moskova Tiyatrosu Krizi ve 2004 Eylülü'ndeki Beslan olayı akıllara bir kez daha El Kaide bağlantısını getirmiş olsa her iki olay için de bugüne kadar doğrudan bir bağlantı olduğu kanıtlanamamıştır.

Her ne kadar Şamil Basayev ve Movsar Barayev gibi bazı ünlü Çeçen komutanlar katı bir Selefi İslam anlayışını takip etmiş olsalar da, Çeçenistan Cumhuriyeti'nin seçilmiş devlet başkanı olan Aslan Mashadov, Çeçen direnişinin Rusya Federasyonu'ndan ayrılma hedefini taşıyan bir 'millî bağımsızlık mücadelesi' olma özelliğini korumak için büyük bir çaba sarf etmiştir. Mashadov pek çok kez Çeçen mücadelesinin El Kaide'yle bağlantısı olduğu iddialarını reddetmiş ve Çeçenlerin bir yabancının Batı karşıtı davası için değil kendi kader ve gelecekleri uğrunda savaştıklarını belirtmiştir. *Le Monde* Gazetesine 2003 Ekimi'nde verdiği bir demeçte "Uluslararası terörizmle hiçbir ortaklığımız yok. Burada olup biten bir millî bağımsızlık mücadelesidir. Bin Ladin'i tanımıyoruz. O bizim için hiçbir şeyi temsil etmiyor." demiştir.⁶⁵ Çeçenistan Cumhuriyeti'nin eski Dışişleri Bakanlarından olan İlyas Ahmedov ise kaleme aldığı bir yazıda şunları ifade etmiştir:

63 Hughes, s. 306.

64 Gordon M. Hahn, "The Jihadi Insurgency and the Russian Counterinsurgency in the North Caucasus", *Post-Soviet Affairs*, Cilt: 24, Sayfa: 1, Ocak/Mart 2008, s. 21.

65 Alıntılanan eser: James Hughes, "The Chechnya Conflict: Freedom Fighters or Terrorists", *Demokratizatsiya: Journal of Post-Soviet Democratization*, Cilt: 15, Sayfa: 3, 2007, s. 305.

Rus-Çeçen çatışmasıyla uluslararası terörizmin ortak bir arka planı yoktur. İkinci derin tarihi kökleri olmakla birlikte somut bir siyasi hedefi bulunmamaktadır. (Çeçen mücadelesi) Yeni bir olgu olmamakla birlikte küresel bir yapıya sahip ya da Batı karşıtı değildir. Bu çatışma uluslararası terörizm ortaya çıkmadan çok daha önceden beri vardı. Çeçenlerin demokratik Batı dünyasıyla ya da (Rusya'dan) başka herhangi bir ülkeyle bile hiçbir meselesi olmamıştır. Çeçenlerin meselesi tamamen Rus-Çeçen karşılaşmasıyla sınırlıdır.⁶⁶

11 Eylül'den sonra ortaya çıkan konjonktürden de faydalanan Rus güvenlik güçleri milliyetçi ya da cihatçı yeni bir direniş dalgasına imkân vermeyerek Çeçenistan'da katı bir kontrol inşa etmişlerdir.⁶⁷ Böylece, Kafkaslar ve Çeçenistan El Kaide için önemini korumuş olsa da küresel ağı bu bölgeye girebilmesi ihtimali giderek azalmıştır.

Sonuç: Orta Asya ve Kafkaslarda El Kaide Etkisi

Bu çalışmanın son bölümü El Kaide ile Orta Asya ve Kafkaslardaki militan İslamcı gruplarla arasındaki ilişkide bulunan benzerlikleri ve farklılıkları ele almaktadır. İlk olarak belirtilmesi gereken nokta her iki bölgede de geleneksel olarak İslamiyet'in Sufi versiyonlarının baskın olduğudur. Bu nedenle geçmişleri Orta Asya'da birkaç on yıla, Kafkaslarda ise en fazla on beş yıla dayanan Südi Arabistan destekli Vahabi-Selefi akımlar her iki bölgede de yeni olgulardır. İthal edilmiş bir ideoloji olarak Vahabizm, her iki bölgede de siyasi otoritenin baskıları ve şiddetli çatışmalar sonucunda bölge halklarında radikalleşme eğiliminin ortaya çıkmasıyla güçlenmiştir. Orta Asya'da bunun örnekleri Kerimov rejiminin hiçbir muhalefete izin vermeyen yapısı, mücahitlerin Afganistan'daki direnişi ve Tacik İç Savaşı'yla, Kafkaslarda ise özellikle Çeçen halkı için beraberinde büyük acılar getiren Birinci Çeçen Savaşı'dır. Hem Çeçen mücadelesi içerisindeki bir takım gruplar hem de ÖİH, El Kaide'nin benimsediği küreselleşme stratejisine uygun bir biçimde ademi merkezi bir yapıya bürünmüş, sivilleri hedef alan eylemler gerçekleştirmiş ve intihar saldırılarını yöntem olarak kullanmıştır.

66 The Ministry of Foreign Affairs of Chechen Republic of Ickheria, "The Russian-Chechen Tragedy: The Way to Peace and Democracy", *Central Asian Survey*, Cilt: 22, Sayı: 4, Aralık 2003, s. 490.

67 Aslan Mashadov 2005 Mart'ında, Şamil Basayev ise 2006 Temmuz'unda öldürülmüştür; bkz. Gordon M. Hahn, ss. 1-40.

1920'li yıllarda bağımsızlıkçı ve kısmen Pan-Türkist bir yapıya sahip olan Basmacı direnişine de sahne olan Fergana Vadisi 1990'lı yıllara gelindiğinde artık Suudi finansörlerden ve Afganistan merkezli savaş lordlarından beslenen radikal İslamcı akımların artan tehdidi altındaydı. Bunun yanında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla kazanılan bağımsızlık, otorite eksikliği bulunan bölgedeki radikal İslamcılara bir serbesti sağlamıştı. Öbür yandan, 1990'lı yılların ortalarından itibaren yeni bir cephe olarak Çeçenistan da artık El Kaide'nin küresel cihat vizyonunun bir parçası haline gelmişti. Çeçen Cumhuriyeti'nde ise halkın savaş sonrasında yaşadığı travma *de facto* bağımsız bir yapıdaki cumhuriyete Vahabi penetrasyonunu ve hatta burada Vahabi ideolojiyle hareket eden savaşçıların kendi özerk silahlı birliklerini kurmalarını kolaylaştırmıştır. Küresel cihatçı ağ için artık tıpkı Afganistan gibi bir 'Dar-ül Harb' haline gelen Çeçenistan'da Rusları ikinci kez mağlubiyete uğratmak ise cihadın yeni ayağı olmuştur.

Özbekistan İslami Hareketi çatısı altında birleşen Orta Asya'daki militan İslamcı grupların El Kaide'yle doğrudan bağlantıları bulunmaktaydı. Özbekistan'dan ve Tacikistan'dan kovulan Namangani ve Yoldaş, El Kaide bağlantısını Kerimov'a karşı açtıkları savaşı sürdürmenin tek yolu olarak görmüşlerdir. Taliban ve El Kaide çizgisinde Vahabi-Selefi ideolojiyi benimseyen ÖİH El Kaide'den para ve silah temin etmiştir. Örgüt ayrıca Taliban ve El Kaide aracılığıyla uyuşturucu trafiğinde de rol almaya başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Orta Asya cumhuriyetleri kendilerine has milliyetçilikler çerçevesinde ulus devletlerini inşa etmeye çalışırken Özbeklerden oluşan bir grubun El Kaide'nin küresel cihat vizyonuna dâhil olmasının sebepleri önemlidir. Bu hususta temel açıklayıcı sebep 1980'ler boyunca Kızıl Ordu'ya karşı Afganistan'da verilen ve içinde Afganistan Özbeklerinin de bulunduğu mücadelenin radikalleştirici etkisidir.⁶⁸ Afganistan direnişini yönlendiren temel anlayışın İslam olduğu, dolayısıyla bunun 'kâfire karşı savaşılmış bir cihat' olduğu fikri de El Kaide'nin Orta Asya üzerindeki etkisini arttırmasını kolaylaştıran bir unsur olmuştur. El Kaide'nin merkez üssünün Orta Asya'ya coğrafi olarak yakın olması, Tacik İç Savaşı'nda Namangani ve Yoldaş'ın üstlendiği görevler ve Özbekistan'daki otoriter Kerimov rejiminin siyasi muhalefete hiçbir şekilde yer vermemesi de diğer açıklayıcı sebepler arasındadır.

68 Yoğunluklu olarak Türk halklarının yaşadığı Afganistan'ın kuzey bölgesi tarihi "Türkistan" bölgesinin güney kısmını oluşturmaktadır.

Ancak, El Kaide ile Çeçenler arasında buna benzer doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Bin Ladin'in Çeçen cihatçılar üzerinde komuta veya kontrolü yoktur, ancak El Kaide'nin küresel cihat çağrısının etkisi altında kalan grupların Çeçenistan'da faaliyet gösterdiği söylenebilir.⁶⁹ Çeçen mücadelesi 1. Savaş sırasında tamamen milliyetçi bir yapıdayken 2. Savaş Çeçen olmayan mücahitlerin etkisinin de artmasıyla birlikte cihatçı bir yapıya bürünmüştür. Bunun yanında, sıradan Çeçen vatandaşlarının çoğunun bağımsızlık mücadelesinin içine giren ve Çeçen geleneklerinden uzak 'uzun sakallı' Arapları sevmediği de düşünülmektedir. Nihayetinde, Çeçenistan'daki mücadelenin milliyetçi tabiatı El Kaide'nin burada hâkim olma hedefinin önündeki en büyük engel olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki süreçte Avrasya coğrafyasında ortaya çıkan en önemli güvenlik meselelerinin başında radikal İslam ve ona paralel olarak gelişen terörist hareketler gelmektedir. Önceleri sadece Ortadoğu'yla özdeşleştirilen Batı'nın korkulu rüyası aslında Bosna'dan Keşmir'e kadar uzanan geniş bir coğrafyanın sorunudur. Her ne kadar Orta Asya için aynı geçerli değilse de bin Ladin'in söylem ve demeçlerinde Keşmir, Bosna, Filipinler, Afganistan ve Irak'ın yanı sıra Çeçenistan'a da Müslümanların işkence altında aşağılanarak hayatta kalmaya çalıştıkları bölgelerden birisi olarak sık sık atıfta bulunduğu görülmektedir. El Kaide'nin Orta Asya üzerindeki muhtemel etkisi Afganistan operasyonu ile hayli düşmüştür. Kafkaslarda ise Moskova'nın son yıllarda FSB ve Kadirovlar aracılığıyla sağlam bir otorite kurması ve Çeçen halkının El Kaide'nin bağlı olduğu ideolojiye uzak olmaları nedeniyle örgüt istediğine ulaşamamıştır. Nihayet, Irak Savaşı ile birlikte El Kaide'nin ilgisinin merkezine Irak oturmuştur. mücahitler artık 'şehit' olmak rüyasıyla Irak'a akmaktadır. Müslüman nüfusun baskı altında olduğu ülke ve bölgelerde gelecekte ortaya çıkabilecek muhtemel çatışma alanlarında küresel cihatçı ideolojinin yeniden etkili olabileceğini tahmin etmek güç değildir. Küresel cihadın öncüsü olan El Kaide'nin hayatta kaldığı müddetçe eline geçen fırsatları kullanmaya devam edeceği varsayımıyla, Kafkaslar ve Orta Asya'daki radikal İslamcı akımların örgüt için öneminin devam ettiği iddia edilebilir. Bu bölgelerdeki silahlı grupların gelecekte El Kaide'nin Küresel cihat vizyonuna yeniden dâhil olup olmayacakları ise hem bu bölgelerdeki siyasi ve ekonomik gelişmelere hem de uluslar arası gelişmelere göre şekillenecektir.

69 Michael Scheuer, *Imperial Hubris: Why the West is Losing the War on Terror*, (Washington, D.C: Brassey's, 2004), s. 86.

Kaynakça

- al-Shishani, Murad Batal, "The Killing of Abu-al-Walid and Russian Policy in Chechnya", *Central Asia-Caucasus Analyst*, Cilt: 5, Sayı: 9, 5 Mayıs 2004, ss. 5-7.
- Bodansky, Yossef, *Bin Laden: The Man Who Declared War on America*, (Rocklin, Calif: Forum, 2001).
- Cornell, Svante E., "The War Against Terrorism and the Conflict in Chechnya: A Case for Distinction", *The Fletcher Forum of World Affairs*, Cilt: 27, Sayı: 2, Sonbahar 2003, ss. 167-184.
- Cornell, Svante E., "Narcotics, Radicalism and Armed Conflict in Central Asia: The Islamic Movement of Uzbekistan", *Terrorism and Political Violence*, Cilt: 17, Sayı: 6, Sonbahar 2003, ss. 619-639.
- "Çeçen Direnişi Komutanı Ebu Hafs: Mücadelemiz Çeçenistan'da, Yüreğimiz Kudüs'te"; http://www.velfecr.com/haber_detay.php?haber_id=2289 (erişim tarihi; 1 Mayıs 2009).
- Dönmez, Rasim Özgür, "Orta Asya ve Kafkasya'da Siyasal Şiddet: Yerelden Küresele", M. Turgut Demirtepe (der.), *Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası* (Ankara: USAK Yayınları, 2008), ss. 249-283.
- "Ex-President of Chechnya Killed in Blast in Qatar", *The New York Times*, 14 Şubat 2004; <http://www.nytimes.com/2004/02/14/world/ex-president-of-chechnya-killed-in-blast-in-qatar.html> (erişim tarihi; 6 Haziran 2010)
- Gergez, Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global* (New York: Cambridge University Pres, 2005).

- German, Tracey C., “The Pankisi Gorge: Georgia’s Achilles’ Heel in its Relations With Russia?”, *Central Asian Survey*, Cilt: 23, Sayı: 1, Mart 2004, ss. 27-39.
- Hahn, Gordon M., “The Jihadi Insurgency and the Russian Counterinsurgency in the North Caucasus”, *Post-Soviet Affairs*, Cilt: 24, Sayı: 1, Ocak/Mart 2008, ss. 1-40.
- Hughes, James, “The Chechnya Conflict: Freedom Fighters or Terrorists”, *Demokratizatsiya: Journal of Post-Soviet Democratization*, Cilt: 15, Sayı: 3, 2007, ss. 293-311.
- Jacquard, Lonard, *In the Name of Osama bin Laden: Global Terrorism and the bin Laden Brotherhood*, Durham, N.C: Duke University Press, 2002.
- Lo, Bobo, *Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy*, London: Blackwell Publishing, 2003.
- Lieven, Anatol, *Chechnya: The Tombstone of Russian Power*, New Haven and London: Yale University Press, 1998.
- Menon, Rajan, “The Restless Region: The Brittle States of Central and South Asia”, James F. Hoge & Jr. And Gideon Rose (der.), *How Did This Happen: Terrorism and the New War*, New York: Public Affairs, 2001.
- Moore, Cerwyn ve Paul Tumelty, “Foreign Fighters and the Case of Chechnya: A Critical Assessment”, *Studies in Conflict and Terrorism*, Cilt 31, Sayı 15, Mayıs 2008, ss. 412-433.
- _____, “Assessing Unholy Alliances in Chechnya: From Communism and Nationalism to Islamism and Salafism”, *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Cilt 25, Sayı 1, Mart 2009, ss. 73-94.

- Nokcho, M.B. & Glen E. Howard, “Chechnya’s Abu Walid and the Saudi Dilemma”, *Jamestown Foundation Terrorism Monitor*, Cilt: 2, Sayı: 1, 15 Ocak 2004.
- “Press Briefing by Ari Fleischer”; <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010926-5.html#Chechnya-Russia>
- Rashid, Ahmed, *Jihad: The Rise of Militant Islam in Central Asia*, New Haven: Yale University Press, 2002.
- Roy, Olivier, *Globalized Islam: The Search for a New Ummah*, New York: Columbia University Press, 2004.
- “Russia ‘behind Chechen murder’”, BBC News, 30 Haziran 2004; http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3852697.stm (erişim tarihi; 6 Haziran 2010)
- Scher, Gideon “Chechen Jihad: An Analytical Overview”, International Institute for Counter-terrorism, 12 Ağustos 2008; <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/743/currentpage/2/Default.aspx>
- Scheuer, Michael, *Imperial Hubris: Why the West is Losing the War on Terror*, Washington, D.C: Brassey’s, 2004.
- Shay, Shaul, *The Shahids: Islam and Suicide Attacks*, New Brunswick: Transaction Publishers, 2004.
- Tumelty, Paul, “The Rise and Fall of Foreign Fighter in Chechnya”, *Terrorism Monitor*, Cilt: 4, Sayı: 2, Ocak 2006; http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=658

- The Ministry of Foreign Affairs of Chechen Republic of Ickheria, "The Russian-Chechen Tragedy: The Way to Peace and Democracy", *Central Asian Survey*, Cilt: 22, Sayı: 4, Aralık 2003, ss. 481-509.
  - Vidino, Lorenzo, "How Chechnya Became a Breeding Ground for Terror", *Middle East Quarterly*, Cilt: 13, Sayı: 3, Yaz 2005, ss. 57-66.
  - Weisman, Steven R. "Threat and Responses: Terror Links; US Lists 3 Chechen Groups as Terrorists and Freezes Assets", *New York Times*, 1 Mart 2003; <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C05E3DB103CF932A35750C0A9659C8B63>
  - Weitz, Richard, "Storm Clouds Over Central Asia: Revival of the Islamic Movement of Uzbekistan (IMU)?" *Studies in Conflict and Terrorism*, Cilt: 27, Sayı: 6, Kasım-Aralık 2004, ss. 465-490.
  - Williams, Brian Glyn, "Jihad and Ethnicity in Post-Communist Eurasia: On the Trail of Transnational Islamic Holy Warriors in Kashmir, Afghanistan, Central Asia, Chechnya and Kosovo", *The Global Review of Ethnopolitics*, Cilt: 2, Sayı: 3-4, Mart/Haziran 2003, ss. 3-24.
  - Williams, Brian Glyn, "Talibanistan: History of Transnational Terrorist Sanctuary", *Civil Wars*, Cilt: 10, Sayı:1, Mart 2008, ss. 40-59.
  - Wright, Lawrence, *The Looming Tower: Al Qaeda and the Road to 9/11*, New York: Vintage Books, 2006.
  - Yastrzhembsky, Sergei, "International Terrorism and the Crisis in Chechnya: A Russian Perspective", *The National Interest*, Cilt: 2, Sayı: 4 29 Ocak 2003; <http://www.inthenationalinterest.com/Articles/Vol2Issue4/Vol2Issue4Yastrzhembsky.html>
-